

En kritisk betraktelse av Bo Rothsteins beskrivning av svensk välfärdsstatsforskning

AGNETA KRUSE OCH
ANN-CHARLOTTE STÅHLBERG

Bo Rothsteins artikel i *Ekonomisk Debatt* nr 3, 2009, innehåller ett försök till en bred genomgång av svensk välfärdsforskning. Det är inte en lätt uppgift med tanke på omfattning och bredd. Rothstein lägger också in en brasklapp att översikten kanhända blir en orättvis betraktelse.

Och på några punkter är betraktelsen så orättvis – för att inte säga felaktig – att den måste korrigeras.

En punkt gäller diskussionen om asymmetrisk information. Rothstein hävdar att ekonomer inte behandlar detta och inte har förstått det – alternativt förnekar dess betydelse för att hantera risker (och försörjning under olika perioder av livet) med hjälp av socialförsäkringar. För att lugna läsaren och upplysa den fåvitske Rothstein vill vi informera om att asymmetrisk information tar stor plats både i nationalekonomisk forskning och i undervisning om de problem socialförsäkringar söker lösa. Som exempel hänvisar vi till kurslitteratur som för närvarande används i undervisningen: Rosen och Gayer (2008) på grundnivå, Hindriks och Myles (2006) på fördjupningsnivå och Myles (1995) på avancerad nivå. Den senare kommer att kompletteras med Söderström (2008). Samtliga dessa innehåller omfattande avsnitt om asymmetrisk information.

Vidare har vi ett antal publikationer som behandlar asymmetrisk information med exempel från de svenska so-

cialförsäkringarna (Edebalk m fl 1998; Kruse 1995, 2009a; Larsson m fl 2005; Ståhlberg 2008).

Hyllmeter efter hyllmeter av litteratur som enligt Rothstein inte finns!

Asymmetrisk information kan delas in i dold kunskap och dolt handlande. Vid dold kunskap ger marknaden inte en effektiv lösning (se vilken som helst av referenserna ovan). Ofta antas att försäkringsgivaren känner riskfördelningen men inte den enskilda individens specifika risk. En marknadslösning ger snedrekrytering och sammanbrott av försäkring, något som sänker den totala nyttan. En lösning på detta är att göra försäkring obligatorisk, vilket inte nödvändigtvis är samma sak som att tillhandahålla den i offentlig regi (vilket Barr 2004, som Rothstein hänvisar till, gärna antar). Här kan man dock hävda att tvång – obligatorium – ska vara förbehållet staten och därmed i form av socialförsäkring. I t ex förtidspensionen och sjukförsäkring, där riskerna är svåra att identifiera, kan det enligt ekonomisk teori vara befogat att ha försäkring i statlig regi.

Den andra formen av asymmetrisk information, dolt handlande som ger upphov till s k *moral hazard*, förbigår Rothstein med tystnad, men den är lika viktig som dold kunskap. Att Rothstein finner dolt handlande ointressant kan bero på att här inte finns någon skillnad mellan en marknadsförsäkring och en socialförsäkring; *moral hazard* begränsas genom självrisk och kontroll i båda fallen.

Ekonomer är bara intresserade av incitament, hävdar Rothstein. Det visar, menar han, inte minst Söderström, Ekbladhs och Rehns studie ”Vad säger ekonomerna?” (2006) i Socialförsäkringsutredningens skriftserie. I deras forskningsöversikt över socialförsäkringsområdet finns nämligen inget nämnt om asymmetrisk information.

REPLIK

Agneta Kruse är nationalekonom och universitetslektor vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet. Hennes forskningsområde är offentlig ekonomi särskilt socialförsäkringar. Hon var redaktör för *Ekonomisk Debatt* tillsammans med Johan Torstensson 1993–94. Agneta.Kruse@nek.lu.se

Ann-Charlotte Ståhlberg är nationalekonom och professor vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet. Hennes huvudsakliga forskningsområde är välfärdsstatens ekonomi, socialförsäkringssystemen och avtalsförsäkringarna. Hon var redaktör för *Ekonomisk Debatt* tillsammans med Christina Jonung 1987–88. ann-charlotte.stahlberg@sofi.su.se

Eftersom svenska ekonomer uppmärksammat teorin om asymmetrisk information genom att tilldela den sin främsta utmärkelse så kan bristen på ekonomiska analyser av välfärdspolitiken i allmänhet och socialförsäkringarna i synnerhet utifrån detta viktiga perspektiv inte förklaras genom en brist på information hos den svenska ekonomkåren. Något annat måste ligga bakom, men om detta kan man bara spekulera. [Rothstein 2009, s 10–11]

Nej, man behöver inte alls spekulera! Det räcker med att läsa Anna Hedborgs förord till skriften. Där framgår att uppdraget var just att diskutera drivkrafter och ingenting annat. Betydelsen av asymmetrisk information tas däremot upp redan i seriens första studie ”Vad är försäkring?” av ekonomen Petter Odmark (2005). Som sagt, ekonomer har skrivit hyllmetrar kring detta problem. Det är i det närmaste genant att en framträdande representant för forskarsamhället så totalt har missat detta.

En andra punkt där Rothsteins betraktelse är alltför orättvis för att få stå oemotsagd är påståendet att pensionsreformen visar att vi lever i ett odemokratiskt samhälle, att den representativa demokratin gav oss ett pensionssystem som aldrig skulle ha gått igenom i en direkt omröstning.

Det finns emellertid goda förklaringar till att den faktiskt genomfördes. En är den växande insikten att det gamla systemet inte bara var ohållbart utan också att det gav upphov till perversa omfördelningseffekter, dvs omfördelning från låginkomsttagare till höginkomsttagare (Ståhlberg 1989, 1990). Selén och Ståhlberg (2007) visar att en betryggande majoritet vann ekonomiskt på byte av system. Om vi tror att folk (i stor utsträckning) röstar efter egenintresse skulle systemet ha gått ige-

nom. Kruse (2009b) kommer fram till samma slutsats. Någon omröstning ägde inte rum, men vi konstaterar att den representativa demokratin fungerade: politikerna fattade ett välgrundat beslut i enlighet med majoritetens intresse.

En tredje punkt där Rothstein kunde ha varit mer uppdaterad gäller betydelsen av offentliga tjänster i fördelningsstudier. En ofta påtalad brist därvidlag är att man i den empiriska analysen enbart beräknar fördelningen av disponibla inkomster och i stort sett utelämnar de offentliga tjänsterna som t ex utbildning och sjukvård (Rothstein 2009, s 13). Rothsteins hypotes är att medelklassen kan ha större förmåga än arbetarklassen att tillgodogöra sig sjukvård, äldreomsorg, barnomsorg etc.

Det är tveksamt om Rothstein har rätt i detta. Studier där hushållens värde av offentliga tjänster har skattats och inkluderats i fördelningsanalysen indikerar nämligen att den offentliga konsumtionen har en utjämnande effekt. Subventioner av offentliga tjänster minskar inkomstojämnheten (Smeeding m fl 1993; Pettersson och Pettersson 2007).

REFERENSER

- Barr, N (2004), *Economics of the Welfare State*, Oxford University Press, Oxford och New York.
- Edebalk, P G, A-C Ståhlberg och E Wadensjö (1998), *Socialförsäkringarna*, SNS Förlag, Stockholm.
- Hindriks, J och G Myles (2006), *Intermediate Public Economics*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Kruse, A (1995), ”Varför socialförsäkringar och vilken utformning?”, i *Ohälsöförsäkring och samhällsekonomi – olika aspekter på modeller, finansiering och incitament*, SOU 1995:59, Fritzes, Stockholm.
- Kruse, A (2009a), ”Socialförsäkringar och globalisering”, Underlagsrapport nr 32 till Globaliseringsrådet, Utbildningsdepartementet, Stockholm.
- Kruse, A (2009b), ”Pensionsreformen – hur var den möjlig?”, under utgivning i Santesson-Wilson, P och G Erlingsson (red), *Reform*

–förändring och tröghet i välfärdsstaterna, Norstedts förlag, Stockholm.

Larsson, L, A Kruse, M Palme och M Persson (2005), *En hållbar sjukpenningförsäkring*, SNS förlag, Stockholm.

Myles, G (1995), *Public Economics*, Cambridge University Press, Cambridge.

Odmark, P (2005), *Vad är försäkring? Samtal om socialförsäkring*, nr 1, Socialförsäkringsutredningen, Stockholm.

Pettersson, T och T Pettersson (2007), "Lifetime Redistribution through Taxes, Transfers and Non-Cash Benefits", i Harding, A och A Gupta (red), *Modeling Our Future: Population, Ageing, Social Security, and Taxation*, ISETE, vol 15, Elsevier, Amsterdam.

Rosen, H och T Gayer (2008), *Public Finance*, 8:e upplagan, McGraw Hill, London.

Rothstein, B (2009), "Svensk välfärdsstatsforskning – en kritisk betraktelse", *Ekonomisk Debatt*, årg 37, nr 3, s 5-25.

Selén, J och A-C Ståhlberg (2007), "Why Sweden's Pension Reform Was Able to Be Successfully Implemented", *European Journal of Political Economy*, vol 23, s 1175-1184.

Smeeding T m fl (1993), "Poverty, Inequality and Family Living Standards Impacts across Seven Nations: The Effect of Noncash Subsidies for Health, Education and Housing", *Review of Income and Wealth*, vol 39, s 229-256.

Ståhlberg, A-C (1989), "Redistribution Effects of Social Policy in a Lifetime Analytical Framework", i Gustafsson, B och A Klevmarcken (red), *The Political Economy of Social Security*, North-Holland, Amsterdam.

Ståhlberg, A-C (1990), "ATP-systemet från fördelningspolitisk synpunkt", i *Allmän pension. Expertrapporter*, Huvudbetänkande av pensionsberedningen, SOU 1990:78, Allmänna Förlaget, Stockholm.

Ståhlberg, A-C (2008), *Socialförsäkringarna i Sverige*, 2:a upplagan, SNS Förlag, Stockholm.

Söderström, L (2008), *The Economics of Social Protection*, Edward Elgar, Cheltenham och Northampton.

Söderström, L, M Ekbladh och E Rehn (2006), *Vad säger ekonomerna? Samtal om socialförsäkring*, nr 9, Socialförsäkringsutredningen, Stockholm.